

CITEVA CONSIDERAȚII REFERITOARE LA CERAMICA DIN THERMAE-LE DE LA MICIA

LIVIU MARGHITAN

Prin construirea unui obiectiv industrial în vecinătatea și parțial peste terenul pe care cu aproape optsprezece secole în urmă erau castrul și așezarea romană Micia s-a impus în zona respectivă inițierea urgentă a unor săpături arheologice cu caracter de salvare¹. Lucrările ce s-au întreprins de un colectiv mai larg de cercetători de la muzeele din Deva, Cluj și București au dus la descoperirea a numeroase și interesante vestigii antice, dintre care o însemnată parte au facilitat înscrierea unor noi pagini din istoria Daciei romane².

În grupul obiectivelor arheologice recent descoperite se numără și marea clădire a *thermae*-lor, construcție situată pe malul stîng al râului Mureș, la circa 150 m de colțul nord-estic al castrului (fig. nr. 1).

Din secțiunile trasate la acest edificiu au apărut în decursul investigațiilor o gamă extrem de diversificată de obiecte, dintre care, pe măsura posibilităților de studiere, o serie au și fost date publicității³.

Ceramica, fără nici o îndoială, se impune cantitativ în cadrul urmelor de cultură materială adunate din perimetrul amintitului obiectiv arheologic.

Deși pînă la redactarea acestei comunicări săpăturile arheologice din acest punct nu s-au încheiat, fapt ce face ca în viitor pe măsura amplificării cercetărilor să sporească considerabil numărul și diversitatea fragmentelor ceramice, considerăm, totuși, că nu este lipsită de interes o încercare de clasificare a vaselor de diverse tipuri, provenite de pe aria *thermae*-lor de la Micia. Afirmăm acest lucru deoarece e de presupus că în linii generale ne găsim deja în posesia unui număr însemnat de tipuri de vase de lut ars, care să faciliteze o clarificare, căreia descoperirile viitoare să nu-i producă decît adăugarea unor genuri de recipiente ce ar completa cu inedite forme lista actuală.

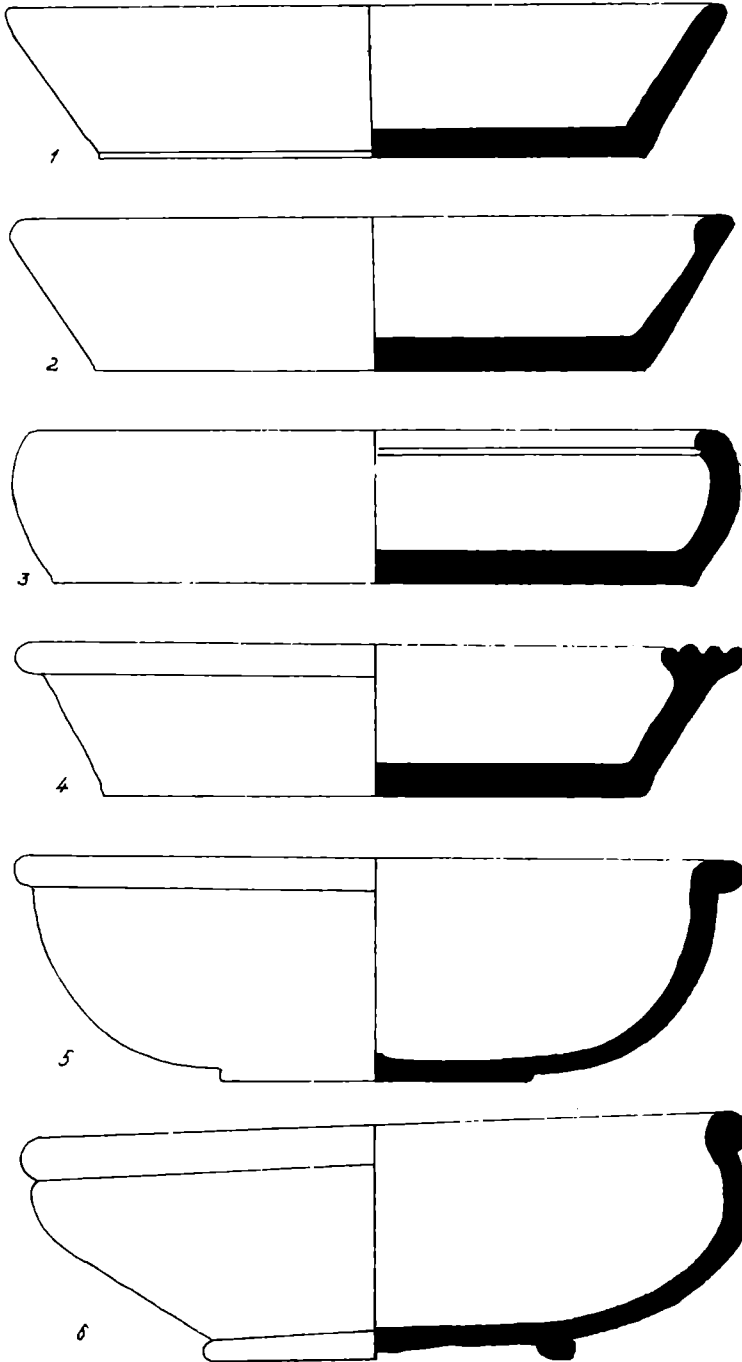
Privită în totalitate, ceramica din *thermae*-le de la Micia poate fi clasificată în trei grupe bine distincte.

Pe primul loc s-ar situa vasele de factură romană provincială, urmate de ceramica de import, care ar forma a doua grupă, iar locul terț fiind deținut de vasele de tradiție dacică.

¹ În anii 1967—1969, cercetările s-au efectuat de către Muzeul județean Hunedoara—Deva în colaborare cu Institutul de Arheologie și catedra de Istorie a Universității Babeș-Bolyai din Cluj, iar începînd din 1971 de către Muzeul de Istorie al Republicii Socialiste România.

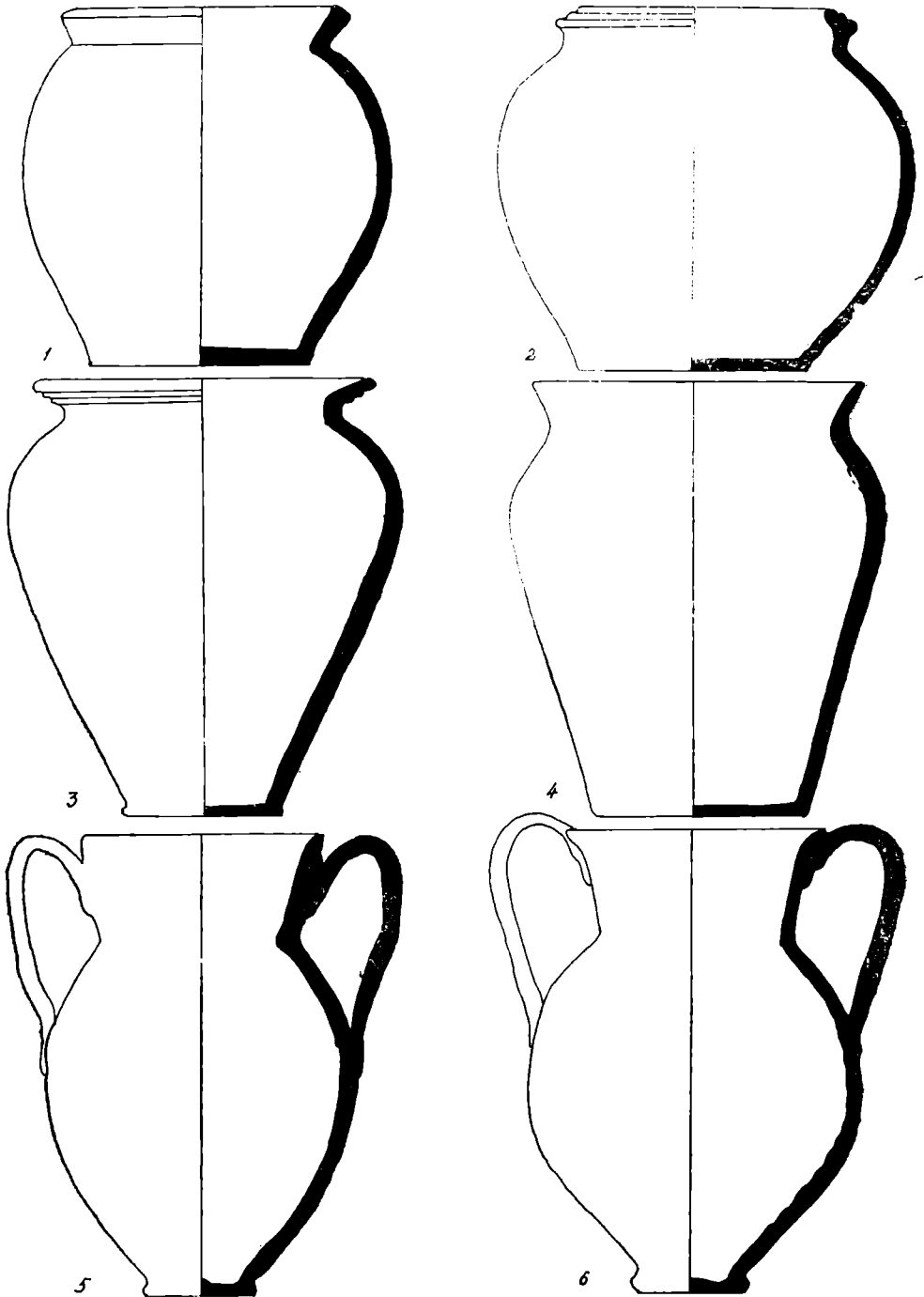
² Octavian Floca, în „Sargetia”, V, 1968, p. 49—56; Octavian Floca, Valentin Vasilev, în „Sargetia”, V, p. 121—149; Lucia David, Liviu Mărghitan, în AMN, V, 1968, p. 125—130 și VI, 1969, p. 159—165; Octavian Floca, în AMN, V, p. 111—122; Liviu Mărghitan, în SCIV, 21, 4, 1970, p. 579—593; Constantin C. Petolescu, în „Sargetia”, IX, 1972, p. 43—48; Liviu Mărghitan, în SCIV, I, 25, 1974, p. 143—147.

³ Vezi în „Muzeul național”, I, București, 1974, p. 247 și urm.

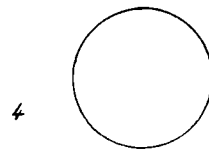
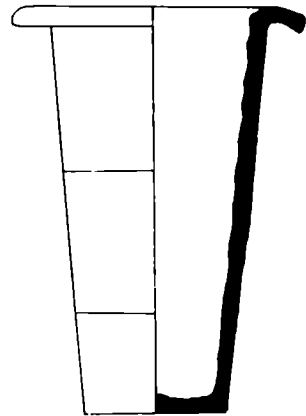
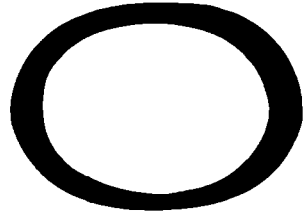
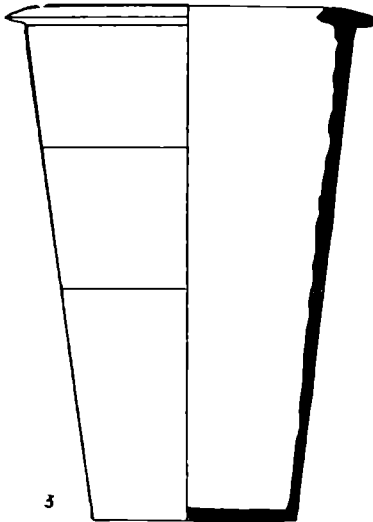
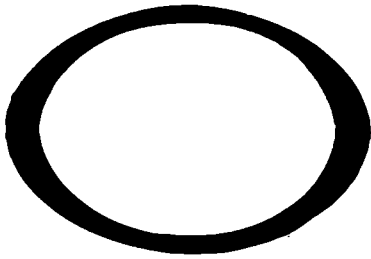
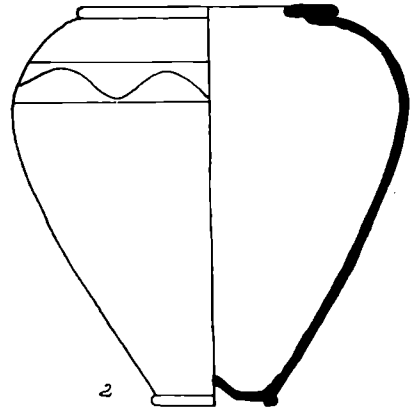
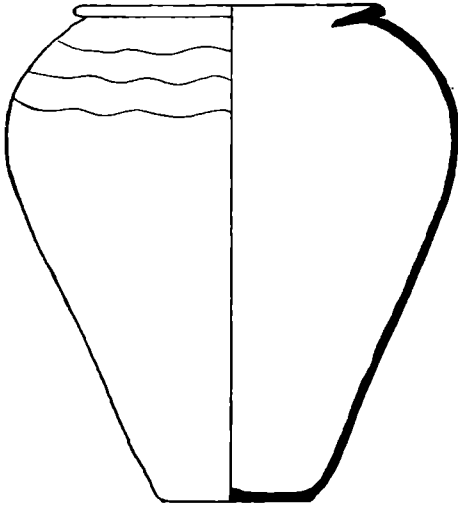

PLANȘA I

Pl. I, II, III — Ceramică de la Micia

PLANSA II

Deoarece chiar și o sumară trecere în revistă a celor trei loturi principale ar depăși net cadrul timpului rezervat unei comunicări, ne vom limita la descrierea și comentarea ceramicii de factură romană provincială, urmînd ca celelalte grupe să le aducem în discuție cu alte ocazii.

În cadrul ceramicii romane de uz comun se evidențiază cantitativ fragmentele de farfurii plate, avînd pereții scunzi. Grupul acesta de vase, cu o foarte extinsă utilizare în gospodărie, se caracterizează printr-o gamă largă de variante, toate derivate din tipul principal. Dar întregul grup al acestor recipiente posedă cîteva trăsături comune care-i justifică unitatea.

La toate exemplarele constatăm o bună execuție tehnică, la roată, iar pasta este și ea de calitate mai mult decît satisfăcătoare. Arderea se înscrie în nota unei coaceri, în urma căreia recipientele devin deosebit de rezistente, pereții avînd rezonanță.

Deosebirile între sutele de vase nu sînt esențiale, constînd din mărimi diferite și o diversificare a culorilor.

Dimensiunea farfuriilor plate, deși diferă de la un exemplar la altul, se încadrează între anumite limite, atît în privința diametrului cît și în înălțimea pereților. În covîrșitoarea majoritate diametrul părții inferioare a farfuriilor se înscrie între limitele a 15—25 cm, fiind foarte rare cazurile în care e depășită cifra maximă citată de noi. La fel, înălțimea pereților se limitează la 6 cm, avînd ca dimensiune minimă 4 cm.

Culoarea farfuriilor, cu toate că aparent prezintă cea mai amplă diversificare, se menține la diferitele nuanțe a două culori de bază: cenușiu și roșu cărămiziu.

Nota de individualizare a tipului respectiv de recipiente o dă modul de execuție a buzelor, lipsind orice alte motive de ornamentare a pereților.

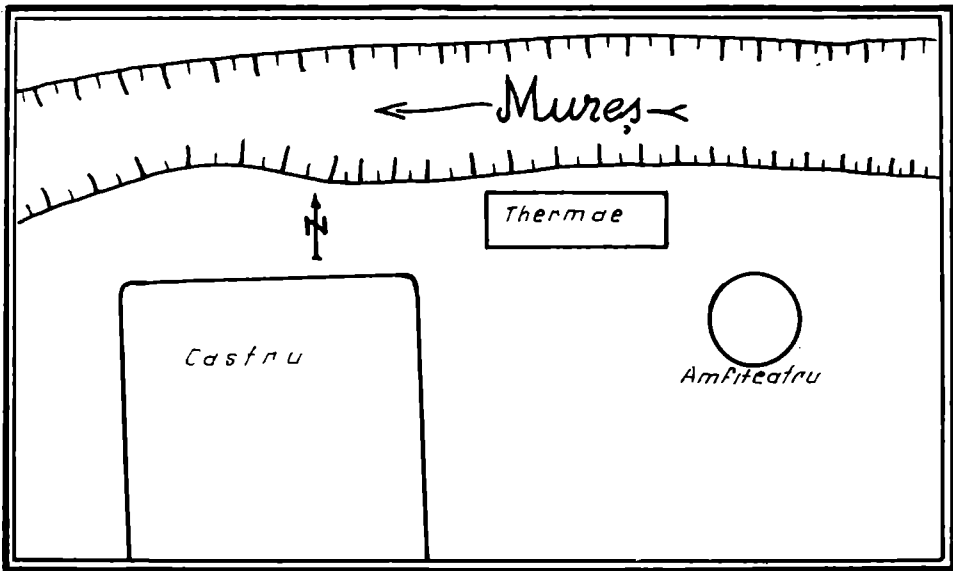

Fig. 1. — Micia — plan de situație

În temeiul profilaturii gurii farfuriilor, e posibilă o diviziune în patru subvariante ale acestui gen de recipiente.

Cele mai restrânse cantitativ, cel puțin pînă în stadiul actual al cercetărilor, apar farfuriile cu buze simple, ușor rotunjite, plasate deasupra unor pereți netezi, cu grosimea uniformă atît în punctul de tangență cu partea inferioară, cît și la gură (pl. I, 1).

O frecvență ceva mai considerabilă o au farfuriile cu buza îngroșată ce se aseamănă cu un brîu circular, cu secțiunea ovală, amplasat în interior (pl. I, 2).

Cea de-a treia subdiviziune se remarcă prin curbura accentuată a pereților, care au o profilatură convexă. În unele cazuri, sub buză, în interiorul farfuriei, o linie circulară incizată formează un modest motiv decorativ (pl. I, 3).

Predominante sînt farfuriile incluse de noi în cea de-a patra subdiviziune. Nota specifică a acestora o reprezintă buza, care are aspectul unei benzi circulare ce depășește ca grosime dimensiunea pereților. În cele mai frecvente cazuri aceste buze, ca de obicei, sînt canelate, adaugă un plus de circa 1—1,5 cm la diametrul vasului. Privite de sus, canelurile au aspectul a 2—4 cercuri concentrice. În cadrul acestei subvariante farfuriile au culori închise, maron-gri închis, și numai cu rare excepții apar fragmente din exemplare de acest tip, avînd nuanțe cărămizii (pl. I, 4).

Lotului ceramicii de bucătărie, pe lîngă farfuriile prezentate, i se adaugă vasele de tipul castron. Liniile de curbură a pereților acestor recipiente sînt foarte accentuate din cauză că diametrul gurii este dublu, sau chiar mai mare de acest raport, decît diametrul bazei. Cercetînd amănunțit cîteva sute de exemplare din genul respectiv de vase, am constatat că, în mare majoritate, raza ecuatorială este egală sau chiar mai mare cu cîteva centimetri decît diametrul cercului plasat în partea inferioară.

Pasta din care sînt realizate, avînd în vedere necesitatea ca pereții, foarte curbați, să fie totuși rezistenți, nu putea să fie decît de calitate superioară. Indiferent de mărimea vasului sau de gradul de curbare a pereților, toate vasele de tip castron au patrea de sus întărită suplimentar printr-o buză cu secțiunea circulară, amplasată la exterior (pl. I, 5).

Între aceste vase, cele mai numeroase au culoarea cenușiu închisă, existînd însă și excepții destul de rare, a căror culoare este roșu-cărămiziu de diferite nuanțe.

Din grupul castroanelor de culoare închisă atragem de pe acum atenția asupra unui exemplar ce a suferit o torsionare parțială în procesul de fabricație, element de care vom mai aminti spre finalul articolului (pl. I, 6).

Aproape la fel de frecvente, ca și diferitele tipuri de farfurii și castroane, sînt și vasele cu corpul bombat, care au în majoritatea anse de susținere. Numeroasele fragmente descoperite pînă în prezent, dintre care nu puține sînt apreciable părți din respectivele vase, ne permit să identificăm diverse variante, al căror corp este mai mult sau mai puțin svelt. Buzele acestor recipiente se compun din profilaturi canelate sau ușor îngroșate și, în toate cazurile, sînt răsfrînte spre exterior (pl. II, 1—4). De obicei vasele prevăzute cu două toarte au corpul suplu, iar apucătorile, în formă de bandă, sînt aplicate în așa fel pe corp încît au punctele de pornire spre gură în partea superioară a liniei de maximă curbură a pereților (pl. II, 5, 6).

Și despre calitatea pastei din care sînt realizate respectivele vase se poate afirma că din punct de vedere calitativ nu i se pot aduce reproșuri. Culoarea pereților, obținută în urma unui bun procedeu de ardere, este cenușie spre negru, dar nu lipsesc nici fragmentele cărămizii.

Grupul ceramicii de bucatărie se încheie cu diferitele tipuri de capace. În cele mai dese cazuri, aceste auxiliare ale vaselor de uz cotidian au forma tronconică, sînt prevăzute în partea superioară cu apucători în formă de butoni circulari, iar pasta de lut nu prezintă esențiale diferențieri în comparație cu cea întrebuințată pentru confecționarea vaselor. Arderea și culoarea se înscriu și ele în nota generală a celorlalte vase utilizabile în bucatărie.

Dar, din cadrul ceramicii de la *thermae*, cît și al vaselor din restul așezării *Micia*, nu lipsesc vasele de mare capacitate, utilizabile pentru păstrarea proviziilor, mai cu seamă a cerealelor. Aceste vase voluminoase, ce ajung pînă la 60—70 cm în înălțime, avînd diametrul ecuatorial de 50—60 cm, sînt cu pereții relativ subțiri (1,5—2,5 cm), dar foarte bine arși. Ca decor se aplică în partea superioară, pe „umerii“ bombați, cîte un brîu în „val“ realizat cu „pieptănul“ ce avea 8—10 dinți. În unele cazuri linia în val este cuprinsă între două cercuri paralele făcute cu ajutorul aceluiaș instrument de ornamentare (pl. III, 1, 2).

Gura, suficient de largă, e marcată și susținută de un veritabil cerc cu o grosime și lățime apreciabilă, al cărui rost era să ferească recipientul de spargere prin presiunea exercitată spre exterior de către cantitatea destul de mare a proviziilor introduse în interior.

Tot în categoria vaselor de proporții puțin obișnuite se includ și recipientele de formă pronunțat tronconică. Și aceste vase erau realizate dintr-o pastă ce prezintă aceleași calități cu lutul din care au fost confecționate recipientele descrise anterior. Aspectul lor aparte îl conferă pereții înalți de 40—60 cm, netezi, care în partea superioară formează o elipsă. Gura, care aici reprezintă partea cea mai largă a vasului, e încadrată de o buză „cerc“ evazată spre exterior. În unele cazuri se distinge, ca o particularitate, îngroșarea și lățirea în formă de „urechi“ a buzei respective, în porțiunea de la cele două curbe scurte ale gurii elipsoidale.

Decorul acestor vase este simplu, constînd din 2 sau 4 linii circulare incizate începînd cu 1/3 din înălțimea respectivului recipient (pl. III, 3, 4).

Avînd în vedere faptul că la *Micia*, în urmă cu cîțiva ani, s-au identificat și cercetat cîteva cuptoare antice pentru ars produse ceramice⁴, nu credem că greșim dacă susținem presupunerea că un procentaj oarecare din totalul vaselor din lut ars de aici au fost produse în această localitate. Din cauza impusei urgențe a edificării construcției industriale actuale, atunci n-a fost posibilă efectuarea unei ample investigații în preajma cuptoarelor, lipsindu-ne de o serie de mărturii materiale, în temeiul cărora să fie posibilă o stabilire a cîtorva dintre tipurile de recipiente ce se fabricau și ardeau la *Micia*.

Dar, pe măsura trecerii timpului și a amplificării cercetărilor de pe aria localității romane, concomitent cu celelalte vestigii arheologice descoperite, a sporit substanțial și numărul materialelor ceramice, îndeosebi al vaselor. În noua situație,

⁴ Liviu Mărghitan, în „Apulum“, IX, 1971, p. 531—535 ; Octavian Floca, Ștefan Ferenczi, Liviu Mărghitan, *Micia. Grupul de cuptoare romane pentru ars ceramică*, Deva, 1970.

abundentul lot al recipientelor din lut ars, completat și continuu alimentat cu ceramica scoasă la iveală de pe cuprinsul *thermaelor*, sugerează că o încercare de identificare a câtorva dintre tipurile de vase realizate de olarii *micieni* nu ar fi lipsită de șansa unei reușite.

În cele ce urmează, vom analiza mai multe tipuri de vase din marele grup al ceramicii descoperite la *Micia* și mai cu seamă în *thermae*, încercînd să găsim genurile de recipiente produse pe plan local.

Pornind de la ceramica provenită din secțiunile trasate în aripa de vest a *thermae*-lor, constatăm o netă dominanță cantitativă a felurilor variante de farfurii plate, cu pereții scunzi și ușor înclinați spre exterior. Această excesivă frecvență poate să constituie un indiciu ce ar îndreptăți ideea că ele ar fi fost confecționate în această așezare.

Pledăm aici, așadar, în favorul presupunerii că ele ar fi realizate la *Micia* și din acest centru au fost răspîndite și în alte localități din Dacia Superior, îndeosebi !

Reducem în discuție și castronul cu defecte suferite în procesul de fabricație (pl. I, 6), despre care credem că a fost realizat la *Micia*. Ar fi foarte puțin probabil ca un vas nereușit să aibă șansa să ajungă la o distanță prea mare de locul în care a fost produs. Mai degrabă e de presupus că respectivul castron fusese luat de o persoană oarecare, chiar de la sursa de fabricație, „salvînd“ piesa rebutată de la definitiva distrugere.

Mai avem în atenție, pe lîngă farfurii și castroane, alte două tipuri de vase, pe care le considerăm că ar fi fost produse la *Micia*. Este vorba de recipientele de formă tronconică, avînd gura elipsoidală, pe care le găsim în număr foarte mare pe aria așezării.

Cel de al doilea tip de vas, pe care îl considerăm a fi produs în atelierele *miciene* de olărie, este recipientul de mari dimensiuni, avînd corpul bombat. La acest gen de recipiente, pasta este identică atît în privința compoziției, cît și a arderii cu materialul din care sînt confecționate vasele tronconice. Pe acest considerent, înclinăm să credem că și acest tip de vase ar avea acelaș loc de fabricație ca și recipientele de formă tronconică.

Dacă aceste afirmații vor găsi în viitor și alte mărturii arheologice care să le confirme, vom fi în măsură să considerăm *Micia* ca unul dintre centrele de producere a vaselor de lut ars din provincia nord-dunăreană. În această situație *Micia*, care pînă recent era recunoscută doar ca un punct de tranzit situat pe drumul ce ducea spre Apulum⁵, sau ca un modest centru de prelucrare artistico-provincială a pietrei, își adaugă încă un atribut de natură economică. Așa cum am arătat anterior, posedăm deja suficiente dovezi ce atestă că aici exista un atelier ceramic care satisfăcea în primul rînd necesitățile curente locale. Dar, avînd în vedere buna calitate a multora dintre vasele de la *Micia*, nu se exclude nici eventualitatea ca un anumit număr din recipientele de lut ars realizate în acest centru de producție să fi depășit pe calea schimburilor comerciale aria provinciei Dacia.

⁵ Octavian Floca, în „Sargetia“, V, p. 49—56 ; Liviu Mărghitan, în SCIV, 21, 4, 1970, p. 592.

QUELQUES CONSIDÉRATIONS CONCERNANT LA CÉRAMIQUE DES THERMES DE MICIA

R é s u m é

Les récentes fouilles archéologiques effectuées dans les thermes romaines de Micia (la commune Veşel, le départ. de Hunedoara) ont fourni une grande quantité de vases de terre cuite, intacts ou fragmentaires.

L'auteur entreprend d'établir quelques uns des types de vases, exécutés à Micia, complétant ainsi le répertoire des découvertes de ce genre par des renseignements sur un nouveau centre de production de céramique provinciale romaine de la Dacie Supérieure.